

ORIFXON XATAMOV HAYOTI VA IJODI:

Yo'ldoshev Choribek

Termez ixtisoslashtirilgan san'at maktabi o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7691398>

Annotatsiya: O'zbek mumtoz musiqa merosining ulkan madaniy va ma'naviy mohiyati ularning zaminida qaror topgan an'alarida desak adashmagan bo'lamiz.

Kalit so'zlar: Biz, Hojixon Boltayev yoki Madrahim Sheroziy, Domla Halim Ibodov yoki Ma'rufion Toshpo'latov, Mu'alla To'ychi Toshmuhamedov yoki Yunus Rajabiy, Jo'raxon Sultonov yoki Rasul qori Mamadaliyev, Muhammadjon Karimov yoki Orifxon Hotamov kabi namoyandalarning ijodiy faoliyatini namuna sifatida e'tirof etishimiz mumkin.

O'zbek mumtoz musiqa merosining ulkan madaniy va ma'naviy mohiyati ularning zaminida qaror topgan an'alarida desak adashmagan bo'lamiz. Chunki, mumtoz musiqa o'zining nomi bilan, tarkibiga kasbiy musiqaning shakllanish va rivojlanishi bilan bog'liq barcha an'alarini mujassam etgandir. Xalq bastakorlarining betakror ijodiy merosi va an'alarini, qadriyatlarining ijodiy mahsuli sifatida benazir sozanda va xonandalar faoliyatida kamol topib kelgan. An'ana sifatida ardoqlarib avlodlardan-avlodlarga o'tishida esa, ustoz-shogirdlik munosabatlari eng muhim mezon va asosiy omil sifatida xizmat qilib kelgan.

Beknazar Do'smurodov zamonamizning yetuk san'akori, benazir bastakor, mumtoz musiqa ijrochiligi amaliyotida o'zini ijroviy uslubini maktab darajasida rivojlantira Olgan ustoz san'atkor Orifxon Hotamovning shogirdi sifatida, ustoz va ustoz-shogird an'alarini negizida Olgan saboqlarini yosh avlodlarga taqdim etish niyatida ushbu risolani o'quvchilar e'tiboriga havola etmoqda. Ma'lumki, o'tmishda kamol topib ustoz darajasiga erishgan san'atkorlarning har birlari o'z ijro uslubini va ayrimlari maktabini yaratishga muvaffaq bo'lgan. O'zbek kasbiy musiqa ijodiyoti va ijrochiligida yaratilgan bunday ijroviy maktablar avvalo o'zining an'anaviyligi, qolaversa o'ziga xosligi bilan alohida ajralib turadi. Biz, Hojixon Boltayev yoki Madrahim Sheroziy, Domla Halim Ibodov yoki Ma'rufion Toshpo'latov, Mu'alla To'ychi Toshmuhamedov yoki Yunus Rajabiy, Jo'raxon Sultonov yoki Rasul qori Mamadaliyev, Muhammadjon Karimov yoki Orifxon Hotamov kabi namoyandalarning ijodiy faoliyatini namuna sifatida e'tirof etishimiz mumkin.

Orifxon Hotamov darhaqiqat zamonamizda o'zining ijroviy imkoniyatlari va ko'p yillik faoliyatida yuzaga kelgan talqin tamoyillari bilan alohida ajralib turadi. U darhaqiqat sozandalik, xonandalik va bastakorlik ijodi bilan ustozlar an'anasiga xos bo'lgan va kelajak avlod uchun ibrat bo'la oladigan jihatlarni o'zida mujassam etgan san'at namoyandasidir. Buni biz Orifxon Hotamovning betakror

ijrosi hamda meros qilib qoldirgan yuzga yaqin bastakorlik asarlarida ko'rishimiz mumkin.

Risolada biz, Orifxon Hotamovning san'atkor sifatida shakllanish yo'li, saboq Olgan ustozlari, ustozlar an'anasi, ijroviy ush'ubi, ustoz saboqlari kabi kasbiy musiqa san'ati uchun eng zarur jihatlari bevosita

shogird nazdidan bayon etilganiga guvoh bo'lamiz. Bu o'z o'rnida ustozlarga va merosga bo'lgan munosabat va yosh san'atkorlar uchun zax'r hisoblangan jihatlardir. Muallif unda ustoz-shogird an'analarida mavjud bo'lgan bir qator jihatlari, shogirdlar uchun zarur bo'lgan bosqichlarga e'tibor bergan holda o'z faoliyatining shakllanishida muhim ahamiyat kasb etgan jarayonlarni lavhalar shaklida bayon etadi. Eng avvalo qayd etish joizki, muallif shogird sifatida ustozining saboq jarayoni va ijodiy hamkorligiga katta e'tiborni qaratadi. Unda biz, qaysidir ma'noda shogird uchun ustozning hayoti va ijodiy faoliyati ideal sifatida shakllanganligini ko'rishimiz mumkin. Amaliyotda esa, bu holatni ibrat sifatida qabul qilish o'rinlidir.

An'anaviy musiqa ijrochiligini o'zlashtirishda, albatta eng muhim jarayon bu saboq jarayonidir. "Ijod chorrahasi va ush'ub" deb nomlangan maqolasida muallif, Orifxon Hotamovning buyuk san'atkor sifatida shakllanishida muhim ahamiyat kasb etgan ustozlari va ijro ush'ublar xususida so'z yuritadi. Mumtoz musiqa ijrochiligidagi mavjud salohiyatli ush'ublarni egallashning nechog'lik katta ahamiyatga egaligi xususida fikr yuritib, aniq faktlar bilan uqtirib o'tadi. Orifxon Hotamovning ijodiy faoliyatini shakllanishida ibrat bo'lgan ustozlar Jo'raxon Sultonov, Hojixon Boltayev, Rasulqori Mamadaliyev va Ma'ru'x xo'ja Bahodirovlarning ko'p yillik ijodiy munosabatlari, saboq, hamkorlik va ularning bir biriga ta' siri xususida so'z yuritiladi. O'quvchilar an'anaviy musiqaning to'rt zabardast namoyandalarini faoliyatlari va ijrolariga doir ma'lumotlar bilan tanishadilar. Ustoz-shogirdlikning jonli jarayoni va turli jihatlari mavjudligini bilib oladilar.

Beknazar Do'smurodov ustoz Orifxon Hotamov ijro maktabida tarbiya Olgan va hozirda ustozlar qatorida faoliyat Olib borayotgan zamonamizning taniqli hofizlaridan biri ekanligiga barcha asosimiz bor. Ko'p yillar davomida Yunus Rajabiy nomidagi Maqom ansamblida faoliyat Olib borib, hozirda yosh maqomchilarni tarbiyasi bilan shug'ullanayotgan ustozdir. Shu bois bo'lsa kerak, muallif risolada Orifxon Hotamovning shogirdlarga asar o'rgatish an'anasini bir asar misolida ochib berganini ko'ramiz. Ya'ni, "Guluzorim" ashulasini ustoz saboqlari qabilida Orifxon Hotamovdan o'zlashtirgan mezonlarni yoritib beradi. Har qanday mumtoz asarni o'zlashtirishda e'tibor berish lozim bo'lgan holatlarni qayd etib o'tadi. Bu bilan mumtoz musiqaning an'analar mezonida

o'zlashtirishning yosh avlod uchun qanchalar ahamiyatli ekanligini yana bir bor uqtirib, o'quvchilarga bir asar misoli-

da ko'rsatib beradi. Eng muhimi bo'lg'usi an'anaviy xonandalar uchun ruhiy tayyorlanish, merosni yaxshi o'zlashtirish, mahoratga ega bo'lish va pirovardida ongli ravijda idroklangan puxta talqinga erishishning tnuhi{nligi uqtilib o'tiladi.

Orifxon Hotamov ijodi o'zining rang-barangligi musiqiy merosga turli tonlonlama yondoshganligi bilan xarakterlanadi. Ustoz bastakor yangi asarlar yaratish bilan birga, musiqiy merosda mavjud bo'lgan asarlarni qayta tiklash va yangi so'zlar bilan asarga qayta qanot berish kabi amallarni nihoyatda mohirona uddasidan chiqqanligini e'tirof etish lozimdir. "Xorazm nasrulloiy"si, "Sodirxon Ushshog'i" va uning qashqarchasi kabi asarlar shular jumlasidandir. Risolada Orifxon Hotamov ijodining aynan shu yo'nalishiga xos ijodiy jihatlari ham ijrochilik amaliyotida sinalib iste'molga kirishga ulgurgan asarlar misolida alohida bayon etilganligini guvohi bo'lamiz. Odatda, mumtoz musiqa namunalarining asl ijrosi ustozlarning uslubi ta'sirida yangi talqinlar bilan boyitilishi amaliyotda kuzatiladi. Faqat, bu asarlar o'z mohiyatini saqlagan holda zamonaviy ijroviy jihatlari bilan boyitilganligini guvohi bo'lamiz. Orifxon Hotamov bu borada Sodirxon hofiz ijodiga alohida munosabatda bo'lgan. Sodirxon hofizning bir qator asarlariga o'zbek tiliga mansub so'zlarni qo'yib o'z uslubida shogirdlariga o'rgatgan va ijro amaliyotda ommalashishiga sabab bo'lgan. Risolada Orifxon Hotamov ijodiy faoliyatining ushbu tarmog'i ham muallif tomonidan juda e'tibor bilan yoritib berilgan.

Milliy musiqa ijrochilik an'analari va ijodiyoti ustoz-shogird munosabatlari mezonida yuzaga keladigan bir qator xislatlarni o'zida shakllantirib, o'zbekona lutf ila avlodlardan-avlodlarga ibrat sifatida o'tkazib kelayotganligini e'tirof etish lozim. Shulardan biri shogirdning ustoziga bo'lgan hurmatidir. Muallif bu borada Orifxon Hotamovning o'z ustozini Jo'raxon Sultonovga bo'lgan munosabatlarini misol sifatida bayon etadi. Ustoz-shogirdning bir biriga bo'lgan hurmati, ijodiy munosabatlarini avvalo o'ziga o'rnak deb biladi va bu jarayonni doimo qadrlaydi. Muallif yozadi ...Men zamonamizning eng oliyanob, bilimli, mohir xonandasi, betakror bastakorining shogirdi ekanligimdan doimo faxrlanib yuraman. Ustozimning o'z ustoziga bo'lgan hurmatini ko'rib lol qolganman" deb o'z hayratini ochiq bayon etadi. Ustozlarning shogirdlar nazdidagi barkamollikni Beknazar Do'smurodov ko'ra va seza bilgan. Shu bois uning hayotida, ijrosida, yosh avlodni tarbiyasida va ijodida namunalari ustozidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbek mumtoz musiqasi 2004. Y

THEORETICAL ASPECTS IN THE FORMATION OF PEDAGOGICAL SCIENCES

International scientific-online conference

2. O'zbek milliy maqomi 2020. Y
3. O'zbek musiqa tarixi 2010.y
4. Musiqashunoslik 2021. Y

